HASAN BASRİ BİLGİN

Yalnız Hünkâr

ABDÜLHAMİD

4. BASKI

TARİHİ ROMAN

Hayat

Yalnız Hünkâr

ABDÜLHAMİD

© 2012, Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizmetleri ve Tic. A.Ş.
Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir; izinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.
ISBN: 978-605-5365-72-1
Sertifika No: 75092

Hayat Yayınları : 437
Tarihi Roman : 7
Kitabın Adı : Yalnız Hünkâr II. Abdülhamid
Yazarı : Hasan Basri Bilgin
Yayın Editörü : Erol Şahnacı
Metin Editörü : Özlem Başboğa
Kapak ve İç Tasarım : Hayat Yayınları
Baskı Yeri ve Tarihi : Ankara, 2025
Baskı ve Cilt : Ertem Basım
Sertifika No: 48083

Hayat Yayın Grubu

Molla Gürani Mahallesi, Oğuzhan Caddesi No: 15 Kat: 3
Fındıkzade - Fatih / İstanbul
Tel: 0212 613 11 00 Gsm: 0530 259 80 96
www.hayatyayinlari.com - e-posta: hayat@hayatyayinlari.com
/hayatyayinlari /hayatyayinlari

HASAN BASRİ BİLGİN

Yalnız Hünkâr
ABDÜLHAMİD

Hayat

Hasan Basri Bilgin

1945 yılında Isparta'da doğdu. 10 yıl çeşitli liselerde ve bir süre Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenlik yaptı.

1977 seçimlerinde, Belediye Başkanlığı ile başlayan kısa siyaset denemesi 1980 İhtilali ile sona erdi ve o günden itibaren "TARİH" araştırmalarına verdi kendini.

Kalemini ilkten sosyal konulara endekslemişken, daha sonra; "çok öncel bulup" şimdi ve gelecek nesiller için TÜRK tarihindeki önemli olayları ve topluma yön veren Türk büyüklerini bir bir romanlaştırma yolunu seçti. Kendi deyişiyle; "edebiyatla tarihi evlendirdi".

Onun benzerlerinden farkı; "uydurma ve hamasetten" kaçınıp, yazdığı romanlarda şahıs ve olayları tamamen gerçek belgelere dayandırmasıdır.

*Yazı dünyasına ünlü eseri **"Çakıl Taşları"** ile 1967'de girmişti. Uzun süre sustu. 2006'da Milli Mücadeleyi anlatan **"Bu Topraklarda Güller Kırmızı Açar PAŞAM"**la yeniden kalemi eline alıp sırasıyla, **"1915 Çanakkale Bir Ulu Destan", "Efe Türk Yavuz Han", "Fatih 1453"** romanlarını yazdı.*

*Ve şimdi de elinizdeki; **"Yalnız Hünkâr Abdülhamid Han"** romanını yazdı.*

Hasan Basri Bilgin Kitaplığı;

1. Bu Topraklarda Güller Kırmız Açar PAŞAM
2. 1915 Çanakkale Bir Ulu Destan
3. Fatih 1453
4. Efe Türk Yavuz Han
5. Yalnız Hünkâr - II. Abdülhamid Han

I. BÖLÜM

"SULTAN" DEDİĞİN KİM OLA?

Şehzade Abdülhamid, son yıllarda imparatorluğu esaslı biçimde sarsan ekonomik ve siyasal bunalımdan oldukça rahatsızdı; bir bakıma içi içini yiyordu... Ancak o an ne düşündüyse, herhangi bir muhatap gözetmeksizin ve hiçbir şeyi umursamadan kolunu havada öylesine sallayıp, "Tüm dertlere ara veriyorum, şimdilik bana müsaade!" dedi.

Bu davranışı; "Kaderin sunduğu beklenmedik kederleri bizzat yaşamak yerine, 'kedere' dıştan seyirci kalmanın" sırrını keşfetmiş bir ustanın, kısa süre de olsa her türlü soruna boş vermişliğini gösteriyordu.

– Evvela ruhumu serinletmeliyim!

Niyetini eyleme dökmekte gecikmedi. Oldukça sıcak geçmesi beklenen günün sabahında, serin kuzey rüzgârının, yolu üstündeki çiçek bahçelerinden yalayıp getirdiği aroması bol enfes kokuyu, büyük hasretli edasıyla derin derin içine çekti.

Böylece;

Saltanatın özgürlük sınırlayıcı gölgesinden uzaklaşıp, yorgun bedeniyle birlikte karmaşaya batmış zihnini, yeşillikler arasında iyice dinlendireceğini hissederek, hem de etraftakilerin ne diyeceğine aldırmadan, büyük bir keyifle haykırdı:

– Aliyyü'l-âlâ!.. Oldum olası bu doğal hayata bayılıyorum ben!

Enikonu en sevdiği mekândaydı şimdi ama ne şans? O günü, hatta koca bir haftayı Kâğıthane'deki çiftliğinde, dingin ve asude geçirmeyi düşleyip o doğrultuda karar veren sükûnet beklentili

Hamid, Dolmabahçe Sarayı'ndan acil çağrı alınca gerildi. Kendi elleriyle yetiştirdiği ve koparır koparmaz yemeye hazırlandığı, hilal kıvrımı almış burnu sarı çiçekli acurları özel muhafızı Levent Yüzbaşı Selim Nuri'nin kolundaki sepete "eylemi dizginlenmiş yapmacık bir öfke gösterisiyle" geri bırakıp hızla kapıya yöneldi, hem de olabildiğince hoşnutsuz:

– Hay canını albızlar ala! Boşuna dememişler; "Dünyada rahat yok!" diye.

Başa gelene yakınmak boşuna! Davetçisi Valide Sultan Pertevniyal Hatun'du. "Tez yetişe!" diye haber salmıştı. Kadın, Padişah Abdülaziz Han'dan forsluydu o sıralar ve asla bekletilmeye gelmezdi.

– Hemen gitmeliyim!

Lakin aksilik bu ya; çiftlik komşusu Tepedelenli Arif Ağa, onun telaşını gördüğü ve üstelik o durumda Şehzade'ye hiç ilişmemesi gerektiğini bildiği halde, kapı çıkışında önüne geçti;

– Müsaade buyurursanız zat-ı âlinizden küçük bir dileğim olacak Sultanım.

Tepedelenli Arif, besili semiz bedeniyle çam yarmasını andıran, ablak kırmızı suratlı, koyun bakışlı bir adam… Sahibi olduğu üstün gücün itelemesiyle, gözü gönlü pehlivanlıkta olduğu halde; akıncı dedesinden kalma, Şehzade Abdülhamid'in bitişiğindeki koca çiftlikle uğraşmaktan pek vakti olmuyordu o işlere. Yoksa durmaksızın tekrarlayıp diline pelesenk ettiği savına göre, meşin kıspeti omzunda meydan meydan dolaşan anlı şanlı bir başpehlivan olması pek muhtemeldi.

– Ne denir, yazgı!

Ayrıca tarihe de çok meraklıydı adam… Şehzade Abdülhamid'i her gördüğünde geçmişi dillendirir; komşuluk ve eskiye atıflı tanışıklığın verdiği yakınlığa dayanarak, özellikle hayranı olduğu büyük cengâver Yavuz Selim Han'ı sorardı sıklıkla;

– Muhterem efendim, sizin dediklerinizden anladığım kadarıyla; Ulu Hünkârımız Yavuz Han inanılmaz kahraman ve inanılmaz yüce bir kişilik! Kuş uçmaz, kervan geçmez dağları aşıp kendi ininde koskoca İran ordusunu nasıl yendi Çaldıran'da? Tüm Avrupa devletlerinin engellemesine rağmen çölleri geçip, kısa zamanda Mısır'ı nasıl fethetti? De hele Sultanım; yenilgi bilmez o ulu cengâverin bu ulaşılmaz yüceliğine karşın, "ben halkımın hizmetçisiyim" haykırışıyla kendini ülkeye adaması nice bir hikmettir? Bu nasıl bir insanlık anlayışıdır?

– Günümüz ve yarınımızın insanına eşsiz numune!

Anlattırır, ha bire anlattırır; üstelik dinlemeye doymazdı adam… El'an, yine aynısı olacak sandı Şehzade Hamid, "müsait olsa" elbet zevkle dillendirirdi eski destansı yaşanmışları. Özellikle kendinin dahi en büyük idolü, atası Yavuz Han'ı… Onun toplumsal hayattaki sosyal düzenlemelerini; HAK ve adalete verdiği önemi, insanı insanca yaşatmaya yönelik eylemlerini, "varlığını milletine adamış" namuslu askerliğin, devletin varlığı ve bekası için vazgeçilmez tek koşul olmasına özen gösterişini, devletin halk için lazım geldiği şeklindeki düşüncelerini… Fakat bekleniyordu, zamanı yoktu ona geçmişi deşelemeye şimdi. Kestirip attı:

– Başka vakit Arif Ağa. Şu an işim çok, başka vakit gelesin bana. Dileklerini ve diyeceklerini bir münasip gün söyleşiriz uzun uzadıya!

– Ama Sultanım, derdimin hiç bekleyecek hali yok; epey acil.

Arif Ağa, "boş" verilecek sıradan biri değil… Bazı can sıkıcı törenlerde, zaman zaman; "Hadi beni oralarda kimselere belli etmeden temsil et!" emriyle dublör olarak kullandığı, şaşılacak derecede benzeri sütkardeş İsmet'in babası… Dahası, sütannenin kocası… Zavallı validesi Tir-i Müjgan Kadın, doğum sonrası zayıf düşüp hastalanınca yaşam gıdasını tümüyle o aileden almıştı. Gitme zorunluluğuna rağmen minnetlisini, "Adam sende!" deyip yüzüstü bırakamazdı öylesine. Üstelik geçiştiril-

mez önemli mazereti olmalıydı; şimdiye değin hiç boşa konuştuğunu duymamıştı adamın. Onun "acil" dediğini duyunca ister istemez durakladı Şehzade fakat hitap tarzına takıldı bu kez:

– Bre Arif Ağa, kaç kere tembihledim sana; şu "sultanım kelimesini kullanma" diye. Bende olmayan ve asla olmayacak bir sıfatı var göstermek çok yakışıksız. Ülkemizin tek sultanı var; amcam Sultan Aziz Hazretleri… Allah ömrünü uzun eylesin, o varken bir başkasına hükümdarlık biçmek hem ayıp hem de günahtır.

– İyi dersiniz de Efendim; herkes benim gibi demekte. Herkes "Sultan Abdülhamid!" diye anmakta adınızı.

Zoraki gülümsedi Şehzade:

– Olabildiğince yersiz bir tanımlama; tepeden tırnağa saçmalık!.. Mevla ömrünü artırsın, amcam Padişah Sultan Aziz hayatın baharında henüz; taşı sıksa suyunu çıkaracak sağlıkta… Allah esirgeye, tut ki; beklenmedik bir aksilik oldu; ağabeyim Murad var önümde… Hem şu sıralar amcam, saltanatı kendi oğullarına devretme çabası veriyor; gün be gün Devlet Şurası'nı o yönde etkileme uğraşında. Başardı başaracak!.. E, senin anlayacağın sultanlık bana pek muhal görünür.

– Ama Sultanım, herkes!

Peh! Padişahlık kim, o kim? Şimdiye dek, ağabeyi Murad dahi saraylıların iltifatıyla saltanat meydanında güneşlenirken, kendisi; "ne hikmettir bilinmez" babası merhum Padişah Abdülmecid'in bile ötelemesiyle tahtın gözden uzak izbelerinde kalmıştı hep. "Akla aykırı, muhal bunlar!" diye yineledi sözünü. Elinde değildi, tahmini bile yapılamaz bir olgunun sıkıntısından olsa gerek sesini biraz fazlaca yükseltti:

– Bre Arif Ağa, dedikodularla padişah tayin olunmaz! Sen akıllı adamsın, sağdan soldan işittiklerini essah belleme. Herkesin dediğine boş ver.

Arif Ağa, "olasılığı kesin" iddiasına peşin itiraz yüzünden, yuvasında irileşen elâ gözlerini olabildiğince mahzunlaştırarak baktı Şehzade'ye. Biraz da kırgınlığını belli ederek konuştu:

– Hâşâ Sultanım, benim şahsi lafım veya şunun bunun uydurduğu dedikodu değildir söylenenler.

– Ya nedir bu akla uymaz sözler, kimden çıkar?

– Öyle sıradan biri değil habercim.

– De hele, kimmiş ol uydurukçu, neyin nesi, kimin fesiymiş?

– Ol zatı siz de iyi tanırsınız Efendim; Pertevniyal Sultanımızın Suriyeli mabeyincisi Esad Efendi söylemiştir tüm bunları bana. Sözlerinin üstüne basa basa; "Büyüklerimizin ifadesine göre, şehzademiz mutlak padişah adayıdır, iyi bilesiniz." demiştir zamanın birinde.

– Kâhin midir kendisi?

– Kehanet istidadındaki (yeteneğindeki) Saydalı Şeyh Hazretlerinden işitmiş. O diyesiymiş.

"Saydalı" denilen zat; hani "yerin kulağı var" derler ya; öylesine her şeyden haberli, ileri görüşleri ve ileriyi keşfi yüzde yüzlük tahmin isabetiyle tanınan biri! O an kara gözleri şaşkınlıkla yuvasında irileşti Şehzade'nin:

– Ya! Nasıl olmuş?

– Mabeyinci dostum Esad Efendi, bir gün Eyüp'ün servi korularına bakan o muhteşem konağının taraçasında ağırlamış Şeyh Hazretleri'ni. Şeyh, laf arasında, ansızın sizin bulunduğunuz bu mekânı, Kâğıthane'yi göstermiş işaret parmağıyla. "Muhtemelen iki yıl içinde Eyüp Camisi'nde Osman'ın kılıcını kuşanacak Şehzade. İkinci Abdülhamid, Devlet-i Aliyye'nin padişahı ve İslâm'ın halifesi ilân edilecek!" demiş.

Şehzade Hamid hoşlanmış mıydı bu söylemden; bilinmez ama renk vermedi, inanmamış göründü sadece:

– Şayet Suriyeli mabeyinci böyle bir şeyi duymuş olsa, zinhar; hemen anında Pertevniyal Sultan'a söyler, o da hiç gizlemez anında bana derdi.

İddiasını yemin ederek savundu Tepedelenli Arif:

– Mabeyinci, Şeyh Hazretleri'nden sıkı tembihlidir efendim. Hem durduk yerde başına iş mi alacak? Korkar, söylemez kimselere. Zaten Saydalı Şeyh'de bir daha kimselere hiç bahsetmemiş bundan.

Eyvallah! "Şeyh meyh" iyi de; olacak iş değildi! Amcası Sultan Aziz bütün heybetiyle ayaktaydı. Arkasında saltanat bekleyenlerin daha nicesini eskitir bir köşeye atar, bu sağlıklı haliyle daha nice uzun yıllar "kemali afiyetle" Osmanlı tahtında otururdu. Üstelik beklenmedik bir hâl olsa bile ağabeyi Murad, saltanata bilenmiş hazır bekliyordu, Osman'ın kılıcını kuşanma hevesiyle… Hem de Devlet Şurası; yumuşaklığı, sempatisi, üstelik "kolay etkilenirliği" yüzünden onun arkasındaydı. "Yok, olamaz!" dedi Hamid;

– Akla muhal bu düşünce!

Gerçek başka! Olmaz ya; bir şekilde Osmanlı tahtı önüne gelse bile etrafa, "Asla kullanılmaz!" imajı, daima kendi kafasına buyruk görüntü verdiğinden, "Evel'Allah" hemen çeker alırlardı padişahlığı elinden. Göstermezlerdi ona tahtı… Fazla üstelemedi Hamid! "Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı!" hesabı, şahsi vaziyetini "olmayana ergi" durumunda gördüğünden, "adam sende" deyip muhatabına döndü:

– Bre Arif Ağa, boşu boşuna kafa karıştırma; boşver böyle dedikoduları. Belli ki mabeyinci efendi, Saydalı muhteremin konuşmasını yanlış anlamış. Bütünüyle safsata bunlar!

Tam atına binmek üzere adımını atmıştı ki aklına geldi:

– Ha! Önemli bir şey söyleyecektin bana, öyle demiştin baştan; hani apansız önümü kesip...

Mabeyinciden aldığı ikbal sevinciyle, saltanat gölgesine sığınacak olmanın düş azmasından nice zaman epey gururlanmıştı, ama Şehzade'nin ileri dönük bu hevessizliğini görünce oldukça üzüldü Arif Ağa fakat belli etmedi. "Hikmetinden sual olmaz!" deyip, günceline, asıl meselesine döndü. Hem de dizginlenemez bir iştahla yakardı:

– Muhterem Efendim, ahalimiz "Sefer var!" demekte ki; Ulu Hünkârımız Sultan Aziz hazretlerinin azim bir FETHE hazırlandığını söylemekte… Âcizane derim ki lütuf buyurursanız, mübarek tavassutunuzla ben dahi katılsam şanlı ordumuza.

Bir kez daha şaşırdı Şehzade Abdülhamid;

– Bre Arif Ağa, belli bugün tersinden kalktın. İkidir zırvalamaktasın ya; seni dinledikçe, "hayal âleminde geziyor" diyesim geliyor hani.

– Valla billa gözlerimle gördüm Sultanım!

– Bizim bilmediğimiz neyi gördün bre!

– Dün Sirkeci'ye inmiştim. Tepeden tırnağa silahlı dizi dizi asker, Dolmabahçe Sarayı'na doğru uygun adım gitmekte… "Donanma" dersen, kendini tekmil Haliç'ten dışarı silkelemiş, Boğaz sularında gezinmekte.

– Eee!

– Vaziyet aynen böyle Sultanım, Hünkârımız Sultan Abdülaziz Hazretleri her nereye gitmek için karar vermişse belli ki azim bir sefere çıkmak üzere. Siz lütfedin, aracı olun, ben de katılayım ordumuza. Yıllardır çiftlikte pineklemekten, vallah akıncı dedemin kılıcı hepten paslandı kınında. Sayenizde dünya gözüyle bir mübarek fetih müyesser ola kulunuza!

Hani, "Duruşu kahır mektubu yazıyor!" derler ya; Genç Şehzade, öylesine derin bir hüzünle kastı vücudunu önce, sonra da; "Bir mübarek fetih ha!" diye mırıldandı umutsuzca;

– Şayet gizli emele dayalı bir hareket değilse, hepsi gösteriden ibaret!.. O senin dediğin FETİH işlerine, su katılmadık saf yüreğini vatanına adanmış cengâverler gerek! Oysa şu an Devlet-i Aliyye'nin elinde olan ne? Yokluk ve çaresizlik; düşündüğünü yapamayan, "ulu devletin içine düşürüldüğü zaaflar nedeniyle" eli kolu bağlı bir padişah, düşman önünde DİK duramayan "eş dost kayırmalı" yeteneksiz idareciler!.. Dahası; "memlekete iyilik ettiğini savunur gözüküp" düşmanın değirmenine su taşıyan bir yığın gafil!.. Doğru yanımız kalmadı, devenin hesap; eğrildik büküldük vesselâm…

Üstüne üstlük, içinden böylesine umutsuz düşünürken, kara gözlerini yumup, geçmişte yaptığı Avrupa seyahatindeki bir yaşanmışı anımsadı yeniden; amcası Sultan Aziz, ağabeyi Veliaht Murad'la gittiği o meşhur geziyi.

– Ah o; güçsüzlüğümüzü bize göstermek istedikleri, açık acizlik sergilediğimiz münasebetsiz gün!

İngiltere ziyaretlerinde Kraliçe Victoria, Spithead'da oldukça görkemli bir denizcilik gösterisi sunmuştu onurlarına. Ağabeyi Veliaht Murad, bir gece önceki ziyafette alkol zafiyetini gizleyememiş, bu sebeple törene katılamamıştı. Her fırsatta "denizcilik hayranı" olduğunu öğünerek dillendiren cengâver cakalı amcası Sultan Aziz ise; dalgalara batıp çıkan yatta, davetçisi ufak tefek kraliçe, Windsor şatosunun misafir odasındaymış gibi sakin ve dimdik ayakta dururken, belki on kez deniz tutması sebebiyle "yüksek sesle öğürerek" içini boşaltmış, hem de başı epey döndüğünden olsa gerek, dalgalar üstünde seken zırhlıları abartılı gözlerle süzüp, "Hele şu Kraliyet donanmasının ihtişamına bak! Biz uyurken ne gemiler yapmışlar. Bu gâvurla baş etmek gerçekten zor Hamid!" diye fısıldamıştı kulağına.

– Bizim gemiler bunların yanında kayık görünmekte!

Şehzade Abdülhamid, "Acizlerin elinde koca imparatorluk ne hale geldi!.. Hey ki; ne hey!" çekti içinden de her şeye rağmen, devletinin bugünü ve ikbaline dönük endişesini belli etmek istemedi karşısındakine hatta Arif Ağa'ya ümit aşılamaya çalıştı:

– Bak Ağa; el'ân Valide Sultan'ın çağrısı üzerine Dolmabahçe Sarayı'na gidiyorum. Sanmıyorum ama şayet dediğin gibi gâvur illerine bir sefer varsa, doğrudan Hassa ordusuna adını yazdıracağım senin, merak etmeyesin!

Arif, içten teşekkürüne ileri dönük dua eklemeyi de ihmal etmedi:

– Sağ olasınız, var olasınız Hünkârım. Yolunuz açık, ikbaliniz bereketli ola!

İnsanın sevmediği mekânda ikameti bir yana, oraya misafirliği de zor iş!..

Şehzade Abdülhamid, İngiltere'ye borçlanılarak yapılan, babası Sultan Abdülmecid'in; imparatorlara layık, halkın zamansız, kendinin ise "külliyen lüzumsuz" gördüğü Dolmabahçe Sarayı'na gitmek için Pera'dan yokuş aşağı ne zaman salınsa, 450 yıl öncesinin Bizans'ında beklenen bitiş gününü yaşıyormuş gibi anlam veremediği, garip bir tedirginlik duyuyor, Devlet-i Aliyye'nin "ekonomik ve siyasi yönden batışına sebep olacağını" düşündüğü o muhteşem hayule anbean; tarihsel çöküşe dönük endişesini artırıyordu baktıkça:

– İçinde rahatlıkla oturacak birçok saray, ülkenin yatırım yapılacak öncelikli acil işleri varken devletin neredeyse tüm varlığını bu taş yığınına harcamanın anlamı neydi? Hangi akla revaydı, Rumeli'de savaşan asker silah sıkıntısı çekerken; niceydi bu israf?

Saat kulesinin dibine gelince dayanamadı, yakından bir daha süzdü Sarayı; "tüm muhalefetine rağmen" bu kez alıcı gözüyle baktı.

Düşüncesine inat edercesine duruşu muhteşem!.. Duvarların iri taşları henüz yeni yontulmuşçasına pırıl pırıl, bütün köşelikler, yıpranıp eskiyen devlet düzenine nazire yaparcasına keskindi. Yanı başındaki doğal güzelliğe uyum için; zaman zaman, beyaz boyalı kapı eşiğine kadar ulaşan dalgalara olanca haşmetiyle meydan okuyordu avlunun parlak mermerleri… Ne kadar istemese de etkilenmemek mümkün değil;

– Şuna bak hele; haspam pek de alımlı! Tabiat harikası İstanbul Boğazı'nın gerdanında "Ben bir yakutum!" haykırışında… Lakin bu uğursuzluğuyla imparatorluğa ölümcül BEDEL olmasından korkuyorum ben… Allah esirgeye!..

Sarayın girişinde bugüne dek hiç rastlamadığı, iliklerine işleyen bir rutubet karşıladı şehzadeyi; ıslaklık anında genzine yayıldı.

– Kahretsin, ne berbat!

Denizden gelen kesif sisin koyu karaltısını, iri havagazı lambalarının bile aralamakta zorlandığı alaca karanlık yoğunlaştırmış ol-

malıydı. Hamid, "Gece gündüz, her daim burada yaşamak da zor!" diye, mekâna isyanın itelemesiyle yüzünü buruşturdu, geri dönmeyi bile aklından geçirdi; ama haremin kapısında gelişini dört gözle bekleyen Pertevniyal Sultan'ı görünce ister istemez gülümsedi. Kendi tedirginliğine karşılık Valide Sultan oldukça sakindi;

– Abdülhamid Hazretleri, değerli evlat hoş geldin.

Eskiden yalnızca, "Hamid Efendi!" diye seslenirdi Valide Sultan. Git gide, ondaki fikir yüceliğini keşfedip hem de her şeyini ona danışma mecburiyetini hissetmeye başladığından itibaren hitap, "Abdülhamid Hazretleri"ne dönüşmüştü birden bire ancak tam alışamadığından olsa gerek, karşılaşır karşılaşmaz "heyecandan" dili yavanlaşıp hazretle, evlat arasında duraklıyor, şimdi olduğu gibi bazen de ikisini birden kullanıyordu:

– Evlat Hazretleri sefalar getirdin!

Abdülhamid zoraki gülümsemesine devam etti:

– Merhaba… Nasılsınız efendim? Acil davetinizi aldık, telaşlandık; hayırdır? İnşallah bir aksilik yoktur.

Valide Sultan ilerlemiş yaşına rağmen, oldukça çevik bir hareketle;"Şükür, herhangi bir yaramazlık yoktur evlat!" fısıltısı ve "Kimse duymasın, kimse görmesin!" telaşıyla şehzadeyi elinden tutup, alelacele hareme aldı;

– Bre evlat! Nice zamandır yolunu gözleriz, gelmezsin. Bizi buralarda unuttun belledik de o yüzden haber saldıktı; gül yüzünü görelim, tatlı sohbetini dinleyelim diye…

Gerekli bilgi donanımından yoksun ve hemen hiç hazırlıksız Osmanlı tahtına oturan amcası Sultan Abdülaziz'in her gününden, "Acaba ne olacak?" kuşkusuyla hep tedirginlik duyuyordu Şehzade Hamid. Sabahın köründe, kendine "Acil!" emriyle ulaştırılan davet üzerine "Allah esirgeye!" temennisiyle ve hoş olmayan bir durumla karşılaşmaktan korkarak gelmişti saraya… Valide Sultan Pertevniyal'in, "İyidir; her şey yolunda evlat!" sözüyle rahatladı.

– Âlâ Valide Sultanım âlâ! Hani "Tez gele!" denince yüreğimiz ayağa kalkmıştı meraktan… Bir sorun olmadığına sevindik doğrusu.

– Hoş göresin, telaşımız gün geçtikçe yalnızlaşan bencilliğimizden evlat. Sen saraydan gittin gideli, iki çift laf edip dertleşecek insan kalmadı etrafımda.

– Aman efendim, kıymetli evladınız padişah hazretleri, amcam Sultan Aziz vardır her daim yanınızda. Etrafınız cariye ve harem ağalarıyla dolu. Kimsesizlik, çaresizlik hissetmek de neyin nesi olur?

Halis İngiliz malı yeşil kadife kaplı koltuğa, halsiz kalmışçasına çöküveren Pertevniyal, karşısındakinden destur beklemeksizin iç sızlamasını belirtti, âdeta ağlamaklı, yakınarak:

– Ah ki ne "ah!"lar birikti içimde, bir bilsen.

Oturduğu yerden elini uzatsa değecekmişçesine yakın görünen Boğaz'ı gösterdi:

– Derdimi Allah'ın her günü, aha bu ummana dökerim, hiç kulak asmaz; beni benle bırakıp önümden akar gider. Arslanım'ı sorarsın ya; kıymetli evladım Sultan Aziz Hazretleri hareme bir kapandı, pir kapandı. Geceleri bırak, gündüzlerinin kısmı azamisini bile yeni gözdesi Çerkez kızının yanında geçirmekte.

Duymuşluğu vardı ama bilmezden geldi Şehzade:

– Allah Allah, hiç mi çıkmaz dışarı?

– Çerkez kızı işte! Ne cilveler yapıyorsa, nefsini kızıştırdı arslanımın. Hem aklını da oynattı ki; söz dinlemez, devlet işlerini dahi görmezden gelir. Kime kaldı anayı düşünmek!

– Garip!

– Son zamanlarda gözü Çerkez'den başkasını görmez oldu. Nasıl bir tutkuysa, vallah; hiç erinmedim, gözüm erdiğince saydım; zavallı padişah oğlum saraya geldiğinden beri bir milyondan ziyade altın harcadı uğruna.

"Al sana yepyeni bir dert!" diye içinden söylendi Abdülhamid. "Hatta felâket!"

Duyduğundan hoşnut olmamakla birlikte renk vermedi. İçinden çıkılmaz kör açmazın doğrudan içindelerdi, üstünde durulursa iyiden cılkı çıkacaktı rezilliğin… Oluru, Çerkez kızını önemsemezden gelip öyle devam etmekti sohbete. Her zamanki soğukkanlılığıyla sordu:

– Peki, muhterem ağabeyim Veliaht Murad Hazretleri ne güne durur? Her daim yanınızda olmuştur. Onunla dertleşseniz ya efendim, niçin beyhude yere yalnızlık çekmektesiniz koca sarayda?

– Ah evlat, siz de biliyorsunuz ya, Veliaht Hazretleri daha başka bir âlem; tuhaf mı tuhaf!

Ancak tuhaflığı irdelemedi. Ne kadar kızsa, öfkelense de Pertevniyal'in belli bir köylü sadakati vardı. Yeğeni Veliaht Murad'a nasıl şüphe ve hoşnutsuzluk duyuyorsa, Abdülhamid'e olan dostluğu eskisinden daha rağbetli devam ediyordu. Onu dillendirip sözüne öyle devam etti:

– Ne yazık, sana hiç çekmemiş. Avrupa dönüşünden beri çok değişti. İşi gücü işret… Sanki müstakbel padişah o değil!

– Hiç haremden dışarı çıkmaz mı? Devlet işlerine bigâne mi durur hepten?

– Arada Serasker Hüseyin Avni Paşa veya bazen hiç tanımadığım bir Paşa geliyor rıhtıma. Sözüm ona; onlarla hırsız misali, kimseye bilgi vermeden gizlice kayığa binip gidiyor da ateş almaya gitmişçesine tez saraya dönüp yine hareme kapanıyor. E, çeşitli devlet adamlarıyla uzun süre halleşip devleti tanısa olmaz mı? Yok, yahu yok!

Hüseyin Avni Paşa'nın adı geçince birden gözleri parladı Şehzade Abdülhamid'in… Askerlikle siyaset arasındaki mesafeyi bilerek ayrıştırmadığını, ilerde devleti zaafa düşürecek "önü alınmaz" bireysel ihtirasa sahip olduğunu bildiğinden onun hakkında olumlu düşündüğü söylenemezdi. "Garip işler oluyor!" yakınmasıyla girdi konuya:

– Adam üç kere gitti, dördüncü defa yeniden geldi. Pes! Geçmişte Devlet-i Aliyye'ye ne unutulmaz hizmeti oldu ki; yeniliğe kapalı, denenmiş birini ordunun başına hem de geniş yetkilerle oturttular tekrardan… Başka ülkeler zihniyet devrimi yaparken, ufku kapalı klasik adamlarla biz; bıktırıcı nakaratlar yaparak yerimizde saymaya devam ediyoruz. Rumeli'de Türk halkı, ırzına geçilir, soykırıma uğrar, askerimiz çetelerin önünde diz çökerken bu beyefendi saltanatta endam sallıyor ve dahi eline silahı alıp paşalığını savaş alanında göstermesi gerekirken İstanbul Boğazı'nın serin sularında Veliaht Efendiyle "ne idiğü belirsiz" derin sohbetlere dalıyor. Vay halimize, vay!..

Bu sözler çimen yeşili gözlerinin hiddetle kısılmasına sebep oldu Valide Sultan Pertevniyal Hatun'un; sıkıntıdan yumdu yumacak… Zaten oldum olası sevmezdi Serasker Avni Paşa'yı… Beklediği fırsatı yakalamış olmanın heyecanı, hem de dertleştiği insana güveninden, içinde biriktirdiği öfkeyi ellerini kollarını rastgele sallayarak ve biraz da yüksek sesle döktü ortaya:

– Bize soran mı oldu evlat! Alt tabanı bir taşra kabadayısı adam… Bilmez misin; şimdilerde AKIL yerine, bağırıp çağırmak, etrafa efelenmek geçer akçe. Kimin sesi gür çıkıyor, kim süslü püslü konuşuyorsa onlar gözde… Saltanatın çevresine çakallar doluştu.

– Saygıdeğer validem, bir seraskerin taşralı olması suç değil. Böyle yüce makamlara gelenler ADAM GİBİ ADAM olmalı önce...

Hızını alamadı Pertevniyal, Paşa'nın sülalesinden girişti vurmaya:

– Nasıl adam olacakmış ki? Söylentiye göre babası celepmiş, "Eşekçi Ahmet" derlermiş. Biricik oğluna, ha bu bizim Hüseyin Efendi'ye de "Sıpa" lakabı takmış Isparta ahalisi… Milletin demesine kulak vermek lazım, doğruyu görmüşler, yerden göğe haklılar, baksana; adam büyüdü kocaman bir eşek oldu!

– Tövbe, hâşâ!

Pertevniyal, yetişme tarzı ve geldiği yer itibariyle her türlü dedikoduya, galiz küfürlü konuşmalara oldukça yatkın, hatta son derece alışkın biri. İddiasını sürdürdü:

– Altın palan vursan, eşek yine eşektir. Hem de eşeğin zanısı!

– Tövbe estağfurullah, koskoca Paşa!

– Yine rivayete göre iş anırmaya geldi.

– Tövbe! Sen ne dediğini bilir misin Validem? Adam Devlet-i Aliyye'nin Seraskeri!

– Geçmiş zaman; memleketinin esnafı, babasına; "Bre eşekçi, senin sıpa İstanbul'da ne yapacak?" diye sorduğunda, "Büyük, çok büyük adam olacak. İstanbul'dan anırınca, sesini ta buralardan duyacaksınız." diyesiymiş… Eh işte, yıllardır birilerinin itelemesiyle makama geliyor, kendi halinde anırıp anırıp gidiyor. Ettiği, işlediği ne var başkaca?

Evet; sevmiyor, beğenmiyordu adamı ama bu kadarını da beklemiyordu Hamid, zirve yapan asabiyeti seyreltmeyi yeğledi:

– Gördüğümle yatan orduyu ayağa kaldırdı, Rumeli'ye geçip, bizzat savaşa katılacak belki. Hem belki dördüncü gelişinde aklı başına geldi de icraatına yenice başlıyor.

Öfkesini yenemeyince, olayı "Ti" ye aldı Valide Sultan:

– Ya, ne demeli? Anca şimdi uyandı muhterem paşamız; donanmayı Boğaz'a saldı, askerler kışlalarından dışarı çıkıp pür silah İstanbul caddelerinde dolaşıyor. Paşamız öyle anıracak ki İsrafil Aleyhisselam'ın borusu gibi dünyanın her köşesinden duyacaklar sesini.

–Sefer var! demekte ahali, ne iş?

– Yok öyle bir şey! İçi boş manzara gördüğün… Bu suali ben daha dün arslanıma sordum; payitahtı âdeta istila etmiş görünen İngiliz ve Fransız kuvvetlerine "Biz buradayız!" diye gözdağı vermekmiş niyetleri… Paşamız gür sesiyle narayı patlatacak, İngilizler o saat korkup İstanbul'u boşaltıp gideceklermiş.

– Ya! Oldukça garip!

Kinayesinde ısrarlıydı Kadın:

– Bizim aklımız ermez!.. Arslanım, özenip bezenip Hüseyin Avni Efendi'yi ordunun başına getirdiğine göre, bu demektir ki

Osmanlı'ya pek yakışan cesur, eşsiz bir cengâver olmalı Paşa… Görelim hele, babasının dediği gibi anıracak mı nara mı atacak; her ne halt edecekse etsin, döksün marifetini ortaya da cümle gâvur efradı sıvışıp gitsin tepemizden…

Vatan savunması gibi kutsal bir işin yabancıların merhametine ihale edilme gaflet ve saçmalığına son işittikleri eklenince, tesellisi imkânsız bir acıyla içi sızlayıp bir yandan da Kırım Harbi yıllarındaki çocukluk günlerine gitti Şehzade'nin aklı. "Ne müthiş hatıra!" diye inledi, duygusunu Pertevniyal'e hissettirmeden ve o günü yaşadı hiç eksiksiz.

O sıralar Osmanlı, Fransa ve İngiltere ile müttefik… Güya İstanbul'u Ruslardan korumak için gelen Fransız askerleri, Kanuni'den beri alışageldiği aşırı iltifatın şımarıklığıyla Payitaht caddelerinde küstahça salınırken, İngiltere; kendini dünyanın tek süper gücü görmenin gurur ve azameti içinde, Osmanlı saltanatını, karargâh kurduğu Pera'dan hiç gizlemesiz bir küçümseme ve kibirle tepeden seyretmektedir.

– Ah o; onurumu ve gururumu üşüten AYAZ günler!

İşte öylesine talihsiz bir gün, zamanın İngiltere Büyükelçisi Lord Stratford Canning, ziyaret görüntüsüyle, ama aslında padişaha emir dikte etmek üzere saraya geldiğinde, yabancılara yakayı kaptırmış olan baba Sultan Abdülmecid, saygılı bir şehzade olduğunu göstermesi için çocuk Abdülhamid'e elçinin elini hürmetle öpmesini emretmişti.

– İşte saltanatla iplerimin hiç bağlanmasız koptuğu o an!

Çocuk yaşta olmasına rağmen "milli onurla donanmış" Şehzade, beklenenin aksine burnu hizasına uzanan eli havada bırakmış, öpmemişti. Babasının bir hayli öfkeli "Niçin?" sorusuna; "Türk milleti'nin asil duruşunu düşmanımın önünde asla yere eğmem! Atam Yavuz Han, gece rüyama uğrar da gâvur eli öpen dudaklarımı keser sonra!" diye cevap vermişti de aile ocağından, tahtın gölgesinden uzaklaştırılmıştı anında; hem de bizzat babası tarafından...

– Ne günlerdi!

Hamid, bir an uçup gittiği maziden kısa sürede malum sohbetine geri döndü de kendinden cevap bekleyen Valide Sultan'a hemen cevap vermedi. Doğrusu, "ağzının ayarı yoktu" Pertevniyal'in; onun küfür edebiyatından galiz örnekler sunmaya devam edeceğinden korkup sustu... Konuştukları adam için, "Kırk yıllık Yani olur mu Kâni" diye mırıldandı yalnızca… Dert üstüne dert! Ortamı iyice germemek adına, bu konuda her yönüyle olumsuz düşündüğünü belli etmese bile, Hüseyin Avni Paşa'nın "orduyu bilinmez amaçla" hareketlendirme biçimini de hayra yormadı bir bakıma:

– Uyanık olmak gerekir, gerçekten garip olaylar yaşıyoruz!

Siyasal ve askeri havanın esinti şeklinden olabildiğince nem kapmıştı Şehzade. Lakin saltanatta gelişen olaylar, yetkisi, hatta yorumu dışındaydı. Kısacası; soğuk suyun anahtarı yoktu elinde. Etkinliksiz seyircisiydi dönen dolapların… "Pek kıymettar Valide Sultan'ım hâl böyleyken boş konuşmayalım, gel boş verelim paşayı maşayı!" dedi;

– Biraz da KADERE sığınalım… "Görelim Mevla'm neyler, neylerse güzel eyler" buyurmuş atalarımız. Tüm hoyratlığına rağmen memleket severliği ve dürüst yanları da mevcut paşanın... Umarım beklemediğimiz gibi çıkar ve bizi peşin hükmümüzden dolayı mahcup eder. El'an irademiz dışında olanlarla kendimizi yormayalım, asıl meselemize gelelim arzu buyurursanız.

– Evet evet, kendi meselemize!

– "Mesele" denen nane; tam tamına "dam başında saksağan"lık dedikodu veya "hiç kimseye faydası olmayan" abuk bir yaşanmış, fakat hiç kaçamağı yok, tezgâha konup ilme ilme dokunacak!..

Konuşulan ağır memleket sorunu terk edilince, günün stresi kalkacaktı üstünden. Pertevniyal birden rahatladı:

– Hele doğru dersin bre evlat, bırakalım elin üçayaklı boz sıpasını, biz asıl meselemize gelelim… Bu sabahın erinde "Pat!" diye seni neden saraya davet ettim bilir misin?

"Bilir misin?" sorusunun, "Elbet bilirsin!" anlamında söylendiğini anlayınca, derin bir "Eyvah!" çekti içinden Şehzade;

– İşte şimdi yandık, günümüz ıvır zıvırla geçecek; boşu boşuna!

Abdülhamid'in Pertevniyal Sultan'la yaptığı gizli harem sohbetleri, sıklıkla olmasa da zaman zaman yaşanan alışılmış bir olaydı. Kadın saraya girdiğinden beri "Mavera keşfine" heveslenmiş, cinci hocalarla devrin ünlü falcılarını kendine akıl önderi belleyip GİZ dünyasına dalmıştı.

Şehzade Hamid, genellikle fikirleri uyuşmasa da bir araya geldiklerinde Pertevniyal'in sıra dışı tutkularına, suskun kalarak anlayışla yaklaşıyordu. Zaten en meşhur yanı, umumiyetle öyle; herkesi sabırla dinleyen genel katılımcı biriydi o!.. Âlimle âlim, tabiri caizse; cahille cahil!.. "Saçma sapan da olsa, herkesten alınacak ders vardır." diyordu. Lakin değişik kişiliklerde hayatın çeşitli renklerini koklamak çoğu kere eğlenceli olsa da bazen başına tatsız iş aldığı oluyordu. Geçmişte bir gece, rüyasında "nasıl bir şeyse" sabun çiçeği görmüştü Pertevniyal Sultan. Sabah olur olmaz muabbirini (rüya tabircisi) çağırdı. Adamın; "Dikkatli olunuz, ilerde ayağınızın altına sabun kalıbı koyup sizi yerinizden kaydırmak isteyenler çıkacak Sultanımmmm!" demesi üzerine de; cadı avına çıkan Valide Sultan, Şehzade Hamid'in günlerce başının etini yemişti:

– Sen akıllısın, ileriyi görensin! Allah aşkına söyle evlat, benim düşmanım acep kim ola? Kim kaydırmak ister benim ayağımı?

Nice zaman sonra bir münasip şekilde, "Sevgili Validem, benim anlayışıma göre rüyada sabun çiçeği görmek temizliğin işareti olsa gerektir. Pek yakında, etrafınızda kir pas kalmamasını dilerim!" demekle, zor zahmet savuşturmuştu bu "hayali düşman" sorgusunu…

Ya şimdi? Yine saçma nakaratlardan biriyse söyleyeceği, yandığının resmiydi ki bunca hengâme içinde onu avutmakta baya zorlanacağını düşündü;

– Haydi, ayıkla pirincin taşını!

Fakat çaresizdi, merhamet dilenircesine boynunu büküp, "Beni uğraştırma, ne olur insaf eyle!" dercesine mahzun konuştu:

– Sizi dinliyorum Sultanım! Çağrı sebebiniz neyse hele buyurun; bildiğimi söylemek, icap eden her neyse gereğini hakkıyla yerine getirmek boynumun borcudur.

Kadın, kocası Sultan II. Mahmut'un dahi dinlerken mest olduğu rivayet edile gelen davudi sesiyle seslendi:

– Evlat şu Elysee Sarayı'nda yaşananları tek tek bir güzel anlat hele yeniden. Açık seçik; bütün olup biteniyle…

Üzerinden yıllar geçmişti, hiç beklemediği akla hayale gelmez bir soruydu, şaşırdı Şehzade:

– Sevgili Validem! Seyahat dönüşü, Fransa'yı, İngiltere'yi, Avusturya'yı her haliyle bir bir anlatmıştım geçmişte size. Bunca zaman sonra eksik kalan nedir? Ne öğrenmek istersiniz Elysee Sarayı'ndan?

– Oldukça garip bir Paris gecesi yaşanmış orada!

– O kadar çok gariplik var ki; hangisi?

– Hani şu Folies Bergeres kızları meselesi… Nedense onlardan hiç bahsetmemiştin. Evvelsi gün eller söyledi; ballandıra ballandıra…

Duymak istediğini bir kez de görgü şahidi Şehzade'nin anlatımıyla dinleyecek olmanın zevkinden olsa gerek, yaşına isyancı bir cilveyle kıpraştı yerinde:

– Ve işin doğrusu, öylesine özel ve sıra dışı yaşanmışları gizleyip bana söylemediğin için epey gücendim sana. Dostluğumuz böyle saklamalık olmamalıydı evlat. Geç de olsa, meşhur Bergeres kızlarını anlat hele, işittiğimden beri meraktan ölmekteyim.

Geçmişteki Avrupa seyahatinde; teknoloji, siyasal sistemin işleyişi, bilimsel yeniliklerle ilgilenmişti, anlatımıyla Pertevniyal'i keyiflendirecek tezgâhlarda hiç bezi olmamıştı Abdülhamid'in. "Bende senin istediğin ne arar?" kabilinden ellerini açıp, anlamlı bir şekilde gülümsedi:

– Valla, merakını giderecek bilgiyi yanlış yerde arıyorsun Validem. Eğlencelik karı kız konularını değerli ağabeyim Veliaht Murad Hazretlerine soracaksın. Külliyen onun bilgi alanında o tür işler… Laf aramızda, muhterem ağabeyim, siyaset ve askerlik araştırması yapmak yerine, emrine verilen genç Fransız subaylarıyla Paris'in dillere destan gece hayatıyla tanıştı. Her gece Maxim'de âlem yaptı. Bu âlemlerde içine konyak katılmış şampanya kokteylini sevmeyi öğrendi. Hem daha neler neler!.. Folies Bergeres kızlarını Murad'a soracaksın sevgili Validem, âlâsını o biliyor…

– Değil böylesi özelleri, şu sıralar beyefendiyle tek laf etmenin imkânı yok. Hem canım, benim bilmek istediğim atla deve değil! Adı geçen kızları arslanım Sultan Aziz'e sundular mı?

Al başına belayı! Aslında herkesin; "Valide Sultan Pertevniyal Hazretleri!" yüce saygısıyla onun önünde el pençe divan durduğuna kanmamak gerek… Abdülhamid'e göre, bir zamanı diğer bir zamanına uymuyordu kadının. Bakıyorsun, metafiziğe gönül vermiş bir derviş görünümündeyken ansızın değişip Bohçacı BESMA oluyordu birden; pespaye söylem, cilve dolu kelimeler, mahalle ağzıyla dedikodu, belden aşağı konuşma ve fıkralar!..

– Eyvah, yine aslına döndü!

Dedesi II. Mahmut, İstanbul sokaklarında tebdili kıyafet gezerken görmüştü onu. "Adam sen de sarayda onun gibisi çok!" dememiş, aksine eşsizliğine inanıp Bohçacı Besma oluşuna aldırmadan, kolundan tuttuğuyla saraya getirerek, "Pertevniyal" adıyla anlı şanlı GÖZDE yapmıştı kendine…

Güzel olduğu kadar zekiydi kadın. Saltanatın gölgesine girer girmez saray hocalarından Devlet-i Aliyye'ye uyumun kuralarını kısa sürede öğrenmişti. Genellikle bu öğretileri doğuştan bir saraylı yeteneğiyle yerine getiriyor olsa da böylesi bazı özel anlarda, hele bir de sevdiği, güvendiği insanlarla karşılaşırsa kendini dağıtıyor, bohçacılık günlerinin rahatlığına dalıyordu birden… Abdülhamid çaresizdi;

– Çok zaman geçti!

Kadın beklentide fakat Şehzade donuk; şu an konuşmak istemediği, işkencelik bir mevzudan sıyrılmanın çabasında:

– Muhterem Validem, değerli Sultanım! Elysee gecelerinde neler olduğunu gerçekten bilmiyorum; kim kiminle neler yaptı, kime neler sunuldu?.. Duyduklarım varsa da unuttum gitti. Dedim ya, aylar yıllar geçti aradan…

Pertevniyal'in vazgeçmeye niyeti yoktu:

– Üç beş sene değil, gördüğünü duyduğunu bir ömür boyu unutmazsın sen… Kalıbımı basarım, yaşadığımız âlemden öteye götürürsün bildiklerini; hani son zamanlarda ağzına sakız eyledin, her ne demekse ve nereden okudunsa, "Muvazi Evren" falan diyorsun ya!

Bu, sonu tatsızlığa, hem de boşa gidecek fuzuli konudan sıyrılmanın fırsatı ayağına gelmişti Şehzade Hamid'in. Zordu ama kadının dikkatini oraya çekmeyi denedi:

– Rica ederim Validem! Lütfen, falan filanla nitelemeyin benim söylediklerimi… Muvazi (paralel) Evren düşüncesinin sezgisi uydurma değil, belgesel.

Önce, "Fetih" suresinden olduğunu işaretle birkaç ayet mırıldanıp yüksek sesle anlamını söyledi:

"Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a karşı ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir." (Fetih, 48–10)

Sonra, "Vatan sevgisi imandandır." hadisini okudu. Yorumu; çok kimsenin duymadığı şekildeydi:

– Mevlana'nın dediği gibi, hadiste kastedilen VATAN bu yanda değil, öte yanda; ÖTEKİ!.. Irmağın diğer yakasında!.. Bu taraftaki vatan, "hiç ayrımsız" üstünde yaşayan herkesin… Vatanı sevmek, vatandaşlık görevimiz ve imanlı imansız herkesin boynuna BORÇ… İmanla vatan sevgisi arasındaki ilişki tama-

men muvazi (paralel) evrene dönük… Muhtemelen Rasûl orayı işaret etmiş olmalı cancağızım!

Ve Pertevniyal'in "dikkatini çektim" umuduyla yeni söylemine devam etti:

– İnancımı destekleyen daha birçok ayet ve hadis bulurum sana… Bence, halen yaşamakta olduğumuz muvazi (paralel) yani EŞ ve eşit olduğunu sandığım diğer evrenden misafireten gönderildik buraya; kısa bir süre bu geçici âlemi tadıp geri dönmek üzere… Tıpkı rüyalarda gösterildiği gibi... Hem yataktasın hem bir sürü yerde, bir şeyler yaşayıp geliyorsun… Rüyadan tek farkı; dünya âlemine, gerçek insan değerlendirmesi ve sınav koşuluyla gönderiliyoruz. Seçme iradesi veriliyor; asıl âlemdeki AHDİNE uygun yaşa ve huzura TEMİZ dön deniyor…

Önce;

– Yahu Hamid, sen ahirete köprünün öte yakası der, bu konulara asla yorum getirmezdin, şimdi ne oldu da böyle düşünmeye başladın, diye dudak ucuyla sordu Pertevniyal…

Hamid; "hah; işte emelime ulaştım" zannıyla, "Muhiddin-i Arabi'yi okudum da oradan esinlendim" der demez de sohbetinin nereye götürülmek istendiğini hemen anlayıp uyandı kadın; "Yolumdan alıkoyamazsın beni!" diye dudak büktü… Emeği boşa gitmişti Şehzade'nin. Bütün gayretine rağmen Valide Sultan'da en ufak bir değişiklik olmadı hatta "Kül yutmam!"tarzında kaşlarını birazcık çattı bile:

– Evlat, numaranı yemedim, yemem; konuyu saptırma!.. Şu yalan dünyanın ötesine, zatınız veya başkaları muvazi (paralel) dersiniz, ben Mavera… Bunu başka zaman tartışırız. Sen hemen şu Paris gecelerine dön. Lafı sağa sola aktarıp kaytarmaya çalışma, bildiklerini, gördüklerini bir bir anlat hele!

– Yahu Validem, beni zora sokuyorsun!

– Duyunca şaşırdım. Kızsam mı gülsem mi? Bilmiyorum…

– Ne?

– Bir gece, KAHVE macerası yaşanmış ki rezillik diz boyu!.. Neler oldu veya hangi dileği yerine getirilmediyse arslanım'ın, o geceden sonra, Fuad Paşa'nın olanca gayretine rağmen yüzü hiç gülmemiş. Asık suratla, gönülsüz gezmiş gâvur ülkelerini…

– Aha!

Hayret gösterisinin ardından anlamlı biçimde gülümsedi Şehzade Hamid. Kendine gülünç gelen, anımsadıkça gece boyu kahkahaya boğulduğu, o meşhur "orta şekerli kahve" olayını hatırladı birden… Harika Fransızca bilmesine rağmen, bilmezden gelip tercüman kullandığından, her şey yanında konuşulmuştu ve en yakın şahidiydi komedinin ama bilmezden geldi;

– Kim söyledi size?

– Mabeyinci Eşref Efendi.

– Bunca zaman sonra ha!

– Geçtiğimiz gün, keyfi yerindeydi adamın, ağzından kaçırıverdi. Hem de bir iyice öttürdüm; ama ne ötme!

Abdülhamid istedi ki; olayı "o meşhur abartmalarıyla" Pertevniyal dillendirsin. Hem de "garip bir tesadüfün ortaya çıkardığı" gerçekten çarpık fanteziyi başkaları nasıl algılayıp ne biçim yorumlamış görelim;

– Peki, neymiş kahve hadisesi?

– Aslında "orta şekerli kahve macerası" demek lazım; komik ve korkunç!

– Ya!

– Evet, "Fransa imparatorunun densizliği" desek yeridir.!..

Gelinen nokta Şehzade'nin de hoşuna gitmeye başlamıştı. Çok meraklanmış görünüp, deşeledi:

– N'olmuş ki böyle dellenirsiniz Validem? Hele tez bana da söyleyin.

– Hani o meşhur Folies Bergeres kızları var ya.

– Eee, var!

– Bir gece Elysee Sarayı'na getirilmişler, arslanıma ikram için.

– Eh, âdetleri böyle! Adımız çıkmış, Türklerin uçkur sevdasına hayran mı hayran adamlar… Böylesi ikramdan büyük zevk alıyorlar. E, sonra!

– İyi de her şeyin yolu yordamı var. Doğru dürüst, adabıyla görseler ya işlerini; ağızlarına yüzlerine bulaştırmadan!

– Yanlış olan ne? Alırsın ya da almazsın; altı üstü bir gecelik ikram işte. Hani bizim gelene gidene lokum sunduğumuz gibi…

– Bizim misafirlerimize; "Lokumu fıstıklı mı, sade mi seversin?" diye sorduğumuz hiç görülmüş mü? Ayıptır! Bütün çeşitleri koyarsın önüne, beğendiğini yer! Bu ahmaklar, evvel emirde, Arslanımın sarışınlardan mı yoksa esmerlerden mi hoşlandığını anlamaya kalkmışlar.

İçinden, "Madem öyle işte böyle!" dedi Şehzade. Hani "Kırk yılın başı" hesabı, nefis bir av yakaladığını sandı. Anın tadını çıkarmak için şaka ile karışık öylesine takıldı:

– Ah, hakikaten ahmak adamlar! İkisini birden salsalardı ya içeri; muhterem amcam beğendiğini alsın!

– Ya! "Yok, sarışın mı sever, yoksa esmer mi tercih eder?" illa ki öğrenecek ahmaklar.

– Eee!

– E, si; elçilerden biri "bunu öğrenmenin bir yolu var" diyesiymiş imparatora; "Türkler esmere SADE sarışına şekerli kahve der. Padişah hazretlerine soralım, sade derse esmer, şekerli buyurursa sarışın kız yollarız koynuna!"

– Yapma be!

– Yapması, yapmaması yok! Arslanıma sormuşlar. Ne bilsin gâvurun hinoğlu hinliğini; yatmadan önce Fransızlar da kahve içmek gelenektir zannıyla, hemen ol vakit sevdiği kahveyi emir buyurmuş, "orta şekerli olsun" demiş…

Abdülhamid, o geceyi anımsadı, yine gülesi geldi de zor tuttu kendini;

– Eee!

– Saray görevlisi pür telaş gelip de imparatora, "Ekselansları, Türk hükümdarı kahvesini orta şekerli istedi" deyince ortalık karışmış… Hepsinden baskın, önce Napolyon Efendi elini ağzına atıp başlamış pür iştah yalanmaya.

– Vay!

– Üstelik koca imparator, "Aaa, şekerim, Osmanlı Sultanı da bizdenmiş!" demez mi?.. Ne olacak, Fransız densizliği işte… Sapık anacığım külliyen sapık bunlar, herkesi de kendileri gibi sanmakta adiler!

"Şüyû'u (yayılması) vuku'undan (oluşundan) beter" derler… Baktı cılkı çıkacak işin, ağızlarındaki fuzuli LAF, sağa sola yayılıp nahoş dedikodulara sebep olacak, Şehzade Hamid, ciddi ve kesin emredici bir tavırla, "Boş ver uydurma bunlar Validem!" diye, konunun önünü kesti:

– Her duyduğuna inanmayasın. El âlem, işi gücü bıraktı, bolca dedikodu üretir oldu. Şu sıra zor günler yaşıyoruz zaten. Biz dahi böyle saçmalıkların üstüne gidip saltanat fesatçılarına fırsat vermeyelim.

Kadın, kafasına takmış bir kere, öğrenecek:

– İkimiz, biz bizeyiz evlat ne sakıncası olurmuş?

– Yerin kulağı var derler, bilmez misin?

– Pekâlâ, ne diye canı sıkıldı, yüzü asıldı arslanımın? Coşkuyla gittiği yerlerde ne sebeple keyifsiz dolaştı durdu?.. Uygunsuz ne teklif ettiler ki dünyası yıkıldı öyle?..

– Bir tatsızlık yaşandığını sanmıyorum. Sorun bambaşka mübarek Validem, sorun devlet işleri!.. Yıllarca buralarda kendi kendimize gıyl-u gal'le (dedikodu) uğraşır, zevk sefa içinde hazır para yer, hatta saraylar için ödenemez borçlara batarken, Avrupalılar teknolojide ve askerlik alanında hayli mesafe almışlar. Bizden çok öne geçmişler desek yeridir. Ona üzülmüştür mübarek amcam Sultan Aziz Hazretleri.

– İşte bir de senin bana anlatmaktan imtina ettiğin rezaletlere!

– Ya Validem, tut ki böyle bir yanlışlık yaşanmış, boş ver… Faydası yok artık, üstünde durma, unut gitsin.

Baktı, Abdülhamid'den istediğini alması zor, doğrudan siteme başladı Pertevniyal, biraz da sert:

– Unut gitsinmiş!.. Tabii, sırt-ı mübareğinizde yumurta küfesi yok zatınızın. Öyle ya, senin için hava hoş… Valla evlat son zamanlarda sen dahi değiştin. Mühürlü fem'inizden (ağzınızdan) dirhemle laf alır olduk da zaten ortalıkta görünmüyorsun, güç bela, zorla görsek de işte böyle sus pus olup, derdimize ilaç yerine zehir sunuyorsun!

"Heyheyleri tuttu ki gayrı aklına geleni söyleme vaktidir, geri durmak gerek." düşüncesiyle, emredici tavrını bırakıp hayli yumuşadı Hamid… İtiraz edip, Pertevniyal'in o; kime değeceği meçhul, etrafa rastgele savrulan, izansız küfürlerine muhatap olmanın anlamı yoktu. Uysal yaklaştı bu kez:

– Hiç kuşkun olmasın ben yine aynı benim Validem… Billah, sizin bildiklerinizin dışında o geceye dair söyleyebileceğim hiçbir şey yok! Bunun gayrısında bir kusur işledikse af ola!

Aslında en verimli gıdası dedikoduydu. İsteğine ulaşamayınca öfke yolunu "hem de şehzadeyi yıpratmak niyetiyle" ele almıştı Valide Sultan. Ne mümkündü artık onu durdurmak! Üstüne üstlük intikam duygusu kabarmış olmalıydı, cazgırlığa soyunup sözde sohbeti kişiselliğe döktü birden:

– Sen o eski sen değilsin evlat, sen gayrı osun!

– Kim?

– Hani Pera'daki güzel gözlü sarışın Belçikalı var ya; o!.. Gâvur kızına değiştin beni…

– Cin akıllıydı kadın; biliyordu mutlaka ama bilmezden gelip düşünür gibi yaptı:

– Neydi adı? Şey!.. Matmazel Flora Cordier… Avrupalıların dediğince; kendine metres tutmuşsun kadını. Gayrı, ak-

lınız fikriniz her daim oralarda, o sebeple yüz vermez oldun bizlere… Konuşmaya bile tenezzül buyurmuyorsun, tut ki iki kelam eyleyelim…

Kara gözleri yuvasında parlayan genç şehzadenin ak yüzü, suçüstü yakalanmışçasına hafiften kızarmakla birlikte, Pertevniyal'e saygılı duruşunu değiştirmedi. İçinden söylendi yalnızca; karşısındakine belli etmeden:

– Al başına belayı!.. Durduk yerde nereden nereye geldi, eski alışkanlığı; illaki bel altı vuracak!

Şehzade'nin anlık suskunluğunu, çene savaşının utkusu belledi Pertevniyal. Diklendi iyice:

– Ha, buna ne dersin evlat?

Kurtuluşu yoktu, "Sevdiğimdir!" deyip öylesine susmuştu Hamid… Söz artık Valide Sultan'daydı. Dostluk rakibesinden gıyabî ÖÇ alırcasına devam etti:

– Eyi işte… Hanımefendi seni gerçekten sersemletmiş evlat; ağzınızdan laf dirhemle çıkıyor. Baksana bizlerle ilgili ne varsa külliyen unutmuşsun…

– Estağfurullah Sultanım, yüz kere bin kere estağfurullah! Gönül dostluğumuz kadimdir. Sohbetimize ne şimdi ne de yarın herhangi engel yoktur, bilesiniz...

Birden aşırıya kaçtığını fark etmiş olmalı, tutumunu sürdürürse zarar görebilirdi. Hem durduk yerde Şehzade'yi kırarsa aralarındaki sıkı dostluğun biteceğinin farkındaydı Pertevniyal. O yüzden lüzumsuz hiddeti bırakıp, ana şefkati sergilemeye koyuldu:

– Kadın eteği altında YİTMEK, ikbali budamaktır evlat! Kendini kaybetmenden korkarım.

– Müsterih olunuz Sultanım, yok böyle bir durum. Vücudumuzu versek de ruhumuzu teslim etmeyiz hatunlara.

– Grande Rue'deki dükkânına gittiğinde, yanına varır varmaz, şapur şupur öpermiş seni.

– Evet!

– Azgın gâvur kızı, sarmaşık misali üstüne sarılırmış ki "Tövbe ayrışmaz!" derler…

– Aynen Sultanım, duyduğun gibi.

– Tövbe; hem de el âlemin önünde öpermiş.

– Öper!

– Eee, aşüfte midir? Nice yangınlıktır böyle?

– Avrupa'da adet böyle Validem… Sevdiğiyle karşılaşan bayan, yolda belde, her nerede olursa, sevdiğiyle karşılaşınca sarılır öper. Duygusunu tehir etmez Avrupalı, anında öper…

– Çok mu seviyor zatınızı?

– Öyle görünüyor.

– Ya sen, sen de âşık mısın?

– Dost bellemişim, "Kadınım!" derim.

– Allah var ya; "bugün için, sarayda acil işlerimiz var akşama dek kalman gerek" desem sana, "ona gideceğim" der, kaçarsın.

Başa gelenden kurtuluşun daha güzel bahanesi olabilir mi?

– Kaçarım Validem, billah kaçarım.

Pertevniyal Sultan, anlık değişimlere çabuk adapte olan biri! Genç Şehzade'nin bu kararlı ve sevecen tutumu karşısında kıskançlığı bir yana bırakmak zorunda kaldı. Baştan beri istediğini alamayışın öfkesini bırakıp zoraki de olsa gülümsedi;

– Geçenlerde merak ettim; "Şehzademizin takıldığı bir nice hatundur?" görmek istedim. Pera'ya çıktım. Seninkinin dükkânından bir çift eldiven aldım… Eh, ağzının tadını biliyorsun evlat… Hakikaten güzel bu gâvur kızı.

Gururlandı Hamid:

– Evet, evet!

– Belli, geldiğinden beri acelen var; buradan çıkar çıkmaz ona koşacak gibisin.

Bahane avucunun içine sunulunca reddetmek olmazdı:

– Hazır buralara gelmişken, uğrarım elbet.

– Hadi evlat işin rastgele!..

Bağışçılığı tutmuştu ama son kez sitem etmekten de geri duramadı yine:

– Bize yaramadın; bari tez gidip ona YÂR olasın!

– Eyvallah Validem, sağ olasın, esen kalasın!

NELER OLUYOR BÖYLE?

Herkesin Şehzade Abdülhamid'e yapıştırıp hem de yakıştırdığı Belçikalı güzel Flora Cordier, enfes dış görünüşü kadar çok zeki ve bilgili, çevresi oldukça geniş biri… Gerek sevdiğine yardımcı olmak ve daha da ötesi, Genç Hamid'in karşısındakinden "kolay laf çalma" yeteneği sayesinde, Avrupa'da gizli kapaklı olup biten her ne varsa, bir tamam anlatırdı, hiç eksiksiz.

Belçikalı'nın, "Bugün dükkâna gelen gidenin haddi hesabı yoktu, bittim yorgunluktan!" sızlanmasıyla başlayan anlatılarını dinledikten sonra; rahatına uygun, olabildiğince yaygın uzanmakta olduğu divanda birden bire belinin doğrultusuna kalktı Şehzade Hamid. Oldukça şaşkındı:

– Şayet doğruysa bu duyumların, dehşet!

– Aynen anlattığım gibi sevdiceğim, maalesef hepsi doğru.

Ülke sorunlarını taş duvarlara sinen nemin körelttiği gaz lambalarının körebe ışığı arkasında "YOK" sayan moral bozucu Dolmabahçe ziyaretinden sonra, inadına bol ışıklı Pera'da işittikleri içini sızlattı Abdülhamid'in.

– Vay, demek öyle!

Olacak iş değil! Genç şehzade, ihtiyatsız olduğu veya hazineye acil para bulabilmenin çaresiz şaşkınlığından, amcası Sultan Aziz'in Mısır'daki hükümranlık haklarını Hidiv'e; Ermeni bankerlerinin garanti ettikleri bazı miktarlar mukabilinde sattığını Belçikalı sevgiliden yenice duymuştu. İçinin sızlaması ve de öfkeyle yükselen ansız feryadı onaydı:

– Peki, Ermeni bankerlerle Hidiv'in ilişkisi ne? Nasıl bir araya gelip, kaşla göz arası necap anlaşabilmişler?

– Hidiv'in arkasında İngiltere var. Aracı bankerlere finansman sağlayan da onlar… Hani sizde meşhur bir söz var, ben pek severim; "Alavere, dalavere…" O hesap! Anlaşma gereği yarın Hidiv kalkıp "Mısır'ın hükümranlığını İngilizlere verdim!" diyebilir. Şu an, Mısır'ı Devlet-i Aliyye'den koptu sayınız Efendim. Maalesef!..

O an koca Pera ağır yıkımlık deprem yemişçesine olduğu gibi Abdülhamid'in üzerine çökmüştü sanki. Yüreği darlandı!.. Bin bir hevesle geldiği, tövbe kovulsa gitmek istemediği mekândan kaçıp, kendini kırlara bayırlara atarak ünü çıktığınca bağırıp çağırmak istedi;

– Rezalet bu! Atam Yavuz Han'ın mezarında kemikleri sızlayacak. Daha beteri, kemikleri sızlamakla kalmayıp, mezarından çıkarak, "Mirasımı zebun ettiniz hainler!" diye cümlemizin ümüğünü pençesine alsa yeridir. Vah ki ne vah!..

Orada durmakla kabaran öfke dinesi değildi;

– Varıp derdimi ummana döksem… Yazıklar olsun bize!

Her giydiğinde, "Kafamıza koyacak başka ucube bulamadılar!" yakınmasıyla verip veriştirdiği özel yapım kırmızı fesini eline alıp, izin bile almadan dışarı çıkmaya hazırlanmıştı ki Matmazel Flora Cordier telaşla önüne geçti:

– Dur hele sevdiğim dur! Sana söyleyeceğim çok daha önemli şeyler var.

– Ayağımızın altından toprağı mı çektiler, cellât baltası başımızda mı sallanmakta? Bundan mühimi ne ola yahu?

– Devlet-i Aliyye'nin çatısı çatırdıyor efendim. Koca imparatorluğun dümeni kilitlenmiş, nereye toslayacağı belirsiz… Düşman kazmayı küreği almış eline; vurdu vuracak! Tanrı esirgesin günbegün büyük bir yıkıma gidiyoruz.

Ne yapacağını şaşıran Şehzade, "Acı acıyı söker. Seni dinliyorum cancağızım, duyduklarını, bildiklerini bir bir dök ortaya!"

dedikten sonra, hızla kalktığı divana eli ve ayağı tutulmuşçasına bitap çöktü. Kara gözleri içinin hüznüyle hepten kararmıştı:

– De hele! Bahtsızlığın kapısını araladık bir kere, kötülüğe dair ne duydunsa söyle.

– Hüseyin Avni Paşa ihtilâl yapacak, Sultan Abdülaziz'i tahttan indirip yerine ağabeyin Veliaht Murad'ı padişah tayin edecek.

Vay!.. "MİŞ" acabalığını çoktan aşmış olay, "cek, cak" kesinliğine ulaşmış ama bu kadar basit miydi ihtilâl yapmak?.. Şayet, devlet yönetiminde kusur varsa elbirliğiyle dönülürdü yanlıştan. Ayağı sürçen, tökezleyen padişah bile olsa, koluna girilir, aklı erdirilir, yürümesi sağlanırdı sağlıkla… Başı kesilen ayak yere çöker!.. "İhtilâl de neyin nesi?" diye öykündü Hamid. Biraz önce işittiği MISIR meselesinden, yönetimdeki yanlışları ve bazı zaafları yüzünden padişaha açık öfke duysa bile diğer sorumluları tümüyle suçtan azade görüp, bütün bedelin Sultan Aziz'e ödetilmesine karşıydı. Bu kabul edilemez olgunun gerçek nedenini aradı:

– Ne sebeple, hangi güçle?

– Arkasında İngiltere var.

– Kaba sabadır Paşa. Asi ruhludur ama göbeğini ve aklını düşmana bağlamaz.

– Bin türlü dedikoduyla çaktırmadan, hissettirmeden işlediler beynini. "Âli Osman olur da, Âli Hüseyin neden olmasın?" diye aklını çeldiler.

– Saltanatın adını değiştirmeye kimsenin gücü yetmez. Dış âlem istese de Türk kamuoyu buna izin vermez.

– Canım benim! O deyim sözün gelişi zaten; bir nevi teşvik primi!.. Bu koşullarda Murad'ın padişah olması, "eğer durum değişmez, ilk günün hâkimiyeti devam ederse" Paşa'nın naipliği demektir ki; Murad kukla, Hüseyin Avni gerçek padişah!..

– Ona iltifat buyurup aşırı yetkilendiren amcam Abdülaziz hazretlerinin ne kötülüğünü görmüş de durduk yerde ihanete

yönelsin Paşa?.. Murad daha fazla ne verecek ki gözünü yarının şaşaalı ikbaline diksin? Akla muhal gelmekte!

– Bilirsin, kişilerin ihtirası ayaklanırsa, yapacağı eylemde mantık aramaz sevdiğim! Adamın eline tutuşturulan program böyle... Ya uyacak, ya uyacak! Hem ol kişi ikbal sevinciyle ellerini ovuştururken, günün engeli Abdülaziz ortadan kalkacak, Osmanlı dünya kamuoyunda yalnızlaşacak, gizli ve hileli anlaşmalar daha kolay icraata sokulup imparatorluk yeniden dizayn edilecek.

– Ne demek bu, nasıl yani?

– Sultan Aziz epeydir uykudaydı ama şu sıralar Avrupa'yı ürkütecek işlere soyundu. Orduyu ve özellikle donanmayı modernleştirmeye başladı.

– Ne var bunda? Her devletin yaptığını yapıyor. Başta kim olursa aynısını yapacak!

– Sınır dışı, diğer coğrafyadaki Türklerle iletişim kurmaya başladı. Avrupalının en korktuğu, PAN Türkizm!

– Ya!

– Sultan Aziz'in Kafkaslar ve Orta Asya Türkleriyle yakın ilişkiye girmesi ortamı gerdi. Arapların sebatkâr olmayışı ve güvensiz yapıları nedeniyle PAN İslâm'dan hiç çekinmiyor BATI ama PAN Türkizm önüne geçilemez büyük GÜÇ… Tüm dünyayı korkutuyor, onların ödünü koparıyor olası Türk birliği… İşte sırf bu yüzden Sultan Aziz'in isminin üstü çizildi; gitti gider!

– Herkesin farkında olduğu böylesi tuzağa koskoca Osmanlı paşaları nasıl düşebiliyor? Akıl almaz bir durum!

– Çok basit! Son günlerde dikkatleri başka yerlere odaklandı; varsa yoksa yeni Anayasa!.. Dış güçlerin yönlendirmesiyle kamuoyu dahi başka sorunları düşünemez oldu.

– Ağabeyim Murad ve yeni anayasayla ihya mı olacak millet?

– Egemen güçlere ve çaresiz kesimlere o yolda ümit aşıladılar. Sultan Aziz gidip Sultan Murad gelince, daha HÜR daha mutlu

HASAN BASRİ BİLGİN

Yalnız Hünkâr

ABDÜLHAMİD

Dünya emperyalizminin vahşi oyuncularını, tam 33 yıl siyaset masasında kukla misali gayet maharetle oynattı Sultan Abdülhamid. O günlerde bileğini büküp, emelleri için kullanamayan iç ve dış muhalefet, "Kızıl Sultan" diye yaftalamıştı onu. Uzunca bir zaman biz de inandık bu yalana! Ancak "keser döndü sap döndü" hesabı; belgeler ortaya çıkınca uyandık.

Ve şimdi;

İçimizdekiler, Yalnız Hünkâr II. Abdülhamid'e "Ulu Hakan" diye iltifat edip hatta ona "Velilik" mertebesini münasip görürken, yabancılar; İngiliz Kraliçesi Victoria ve Alman Kayzer'in onun hakkındaki görüşlerine ulaşınca, hakikati görüp iltifat yarışına giriştiler.

Öyle ki;

Ünlü yazar Joan Haslip, hayranlığın dozunu kaçırıp "Tanrı'nın Gölgesi" ismiyle onun adına kitap bile yazdı.

Elinizdeki eser;

Yalnız Hünkar Sultan II. Abdülhamid'in hamaset ve yalandan arınmış, şehzadelik ve padişahlık dönemini kapsayan bilgi dolu bir hayat romanıdır.

Bu kitapta yazılan her şey birebir yaşandığı gibi tamamen belgesel, çekici ve kurgusu da özeldir.

www.hayatyayinlari.com

9 786055 365721

twitter.com/hayatyayinlari
facebook.com/hayatyayinlari
Instagram.com/hayatyayinlari